

*Ranschburg Jenő – Popper Péter: Személyiségünk titkai ...hogyan nálam
különb legyen*

(részlet)

Milyen szülők leszünk?

A szülő–gyermek kapcsolat kialakulása a messzi múltban kezdődik, jóval a gyermek megszületése előtt.

A szülő–gyermek kapcsolat... *Olyan kettős szerep, amelynek mindkét oldalát megéli az ember, csak hogy több évtizedes időeltolódással.* Mindenki volt gyermek, azaz átélte saját szüleivel e szociális szerep gyermeki oldalát. Majd évtizedek múltával az egykori gyerek lesz szülő, s megéli e szociális szerep másik oldalát is.

Vajon milyen szülő lesz az egykori gyerekből? Akár akarja, akár nem, ezt részben meghatározza mindaz, amit gyerekként látott, megélt és tapasztalt saját szülei viselkedésében: milyenek voltak jókedvükben, haragjukban, hogyan jutalmaztak és büntettek, hogyan oldották meg konfliktusaikat, hogyan voltak kedvesek és elutasítók? Ennek az élménytömegnek hatalmas *modellképző* ereje van, az ember akaratlanul is tanulja, utánozza, magába szívja azt a szülői és emberi magatartást, amelyet gyerekként élt át a felnőttek világában. Ami ebből tudatosan lecsapódik, néha sok, gyakran igen kevés. Nemritkán hallhatjuk a ridegen büntető, tiltó szülőtől: apám szigorú, kemény ember volt, mégis (vagy éppen ezért) rendes ember lett belőlem. Önigazolás? Mindenesetre az egykori szülői magatartásmodell tudatos követése, megismétlése. Vagy ennek éppen ellenkezője: sokat szenvedtem gyerekkoromban az otthoni ridegség miatt, én megértő és szelíd akarok lenni gyerekemhez.

Szélsőséges esetekben tehát az egykori szülői modell vagy azonos viselkedésmódra, vagy azzal éppen ellentétesre determinál. A legtöbbször azonban ez a folyamat nem ilyen tisztán polarizált. Egykori gyerekkori élményeink ellentétesen és ellentmondásosan csapódnak le bennünk, van, amit követünk, van, amit elutasítunk szüleink egykori viselkedéséből, mindez elkeveredik azóta szerzett tapasztalatainkkal, élményeinkkel, begyakorolt és kikristályosodott magatartásmódjainkkal. De gyerekkorunk élményvilága „megszüntetlen megőrződve” mindig jelen van, s különösen elevenen hat, amikor szülőkként éljük életünket saját gyermekünkkel. Ezek a legmélyebb gyökerek.

Persze vannak a szülő–gyermek kapcsolat formálódásának még más korai gyökerei is. *A házastársak egymással való kapcsolata.* A szülők egymás iránti szeretete, szellemi, érzelmi, szexuális életüknek összecsengése vagy diszharmóniája, s mindaz az érzelem és indulat, ami két ember együttélése körül kavargozik pozitív vagy negatív értelemben, meghatározza a gyerekekkel való kapcsolatot is, a gyermek érzelmi helyzetét a családban, aki új tagként lép be az emberi kapcsolatok struktúrájába. *A szülők egymás iránti érzelmei rásugároznak a gyerekekre is.* Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy minden nő számára a gyerek egy kicsit az apát is reprezentálja, akitől származik, s a férfiak sem tudják függetleníteni gyermekükhöz fűződő kapcsolatukat azoktól az érzelmektől, amelyek a gyermek anyjához fűzik őket. Mindez megint kétarcú lehet. Egyenesen is átvihetők a gyerekekre a szülők egymás iránt érzett pozitív és negatív érzelmei, indulatai, de a kapcsolat alakulhat paradoxon módon is. Az érzelmileg kielégítetlen, elhanyagolt feleség a gyerekekben keres kárpótlást magányosságáért, tőle várja mindazt a törődést és melegséget, amit férje nem ad meg neki, és viszont.

Valahol olvastam egyszer: egy férfi nem tehet többet a gyermekeiért, mint hogy szereti az anyjukat.

S végül beszélnünk kell arról is, hogy a szülő–gyermek kapcsolat alakulása szempontjából mennyire fontos és meghatározó az a tény, hogy *miért született meg a gyerek?*

A legnagyobb ok *a két egymást szerető ember magától értetődő igénye és vágya, hogy gyerekek legyenek.* Ezeknek a gyerekeknek lesz talán a legjobb érzelmi helyzetük a családban, de legalábbis a legjobb alapokkal indulnak neki megszületésük után családi életüknek. Sajnos még ma is igen gyakori, hogy a gyermekek megszületésében a valódi érzelmi igény és a tudatos családtervezés helyett az *esetlegesség és a konvencionalitás* érvényesül. A megfontolt elhatározás és felfokozott érzelmi várakozás helyett nemegyszer találkozunk a közönyös beletörődéssel, a terhesség tényének szimpla elfogadásával, amely ilyen mondatokban szokott megfogalmazódni: – Ha már úgy maradtam... megszüülök. – Végül is úgy szokás, hogy egy házaspárnak gyerekei legyenek, hát miért ne éppen most...

Nyilvánvaló, hogy ezeknek az „esetlegesen” megszületett gyermekeknek az érzelmi helyzete egészen más lesz, mint azoké, akiknek fogadására valódi belső igénytől hajtva nagy szeretettel és várakozással készülnek fel a szülők.

Ennél is problematikusabb és sokszor kedvezőtlenebb azoknak a gyermekeknek a családon belüli életútja és érzelmi helyzete, akiktől *valamilyen funkció betöltését vagy nehézség megoldását várják a szülők*. Ezeknek a gyerekeknek mintegy előre megszabott feladatuk van, s bármilyen csúnyán hangzik is, tulajdonképpen valamilyen célra *használják*, vagy használni próbálják őket a szülők.

Ebből a szempontból a két legkritikusabb helyzet az alábbi: a házasság megromlott vagy elromlófélben van, a szülők érzik és látják, hogy a kapcsolat szétesésének, a válásnak a veszélye fenyeget. Ahelyett, hogy ennek valódi okait próbálnák megismerni – amely persze elvezethet saját felelősségük kérdéséhez, és kellemetlen tükörképet mutathat emberi gyengéikről –, *egy gyerek világrahozatalával próbálják a szétesőben levő kapcsolatot „összeragasztani”*. A megszületendő gyermektől várják a házastársi kapcsolat megjavulását, reneszánszát. Tapasztalataink szerint ez legtöbbször a feleségek részéről megnyilvánuló naiv várakozás, azt remélik, hogy a gyermek majd otthon tartja az elkalandozó férjet; az apaság ténye megjavítja kettejük emberi kapcsolatát; vagy éppen visszafordítja a feleségét elhagyni készülő élettársat.

Az adott esetben tehát a gyerekeknek határozott feladata van: két felnőtt ember elromlott kapcsolatának a megjavítása. Két eset lehetséges: előfordulhat, hogy a megszületett gyerek valóban olyan erkölcsi kötelezettséget ró a házasfelekre, amelyet kénytelen-kelletlen elfogadnak, s „a gyermek érdekében” mintegy áldozatból együtt maradnak. Természetesen két felnőtt ember érzelmi, intellektuális vagy szexuális kapcsolatának konfliktusait és nehézségeit a gyermek létezése önmagában nem oldhatja meg. A gyermek konfliktusokkal telített, rossz családi légkörben nevelkedik majd, azzal a külön tehertétellel, hogy a szülők egyike vagy másika *megzsaroltnak* érzi magát, ez pedig nyilvánvalóan nem kedvező alapja a pozitív érzelmi kapcsolat kialakulásának.

Ha pedig az előzetes várakozás nem teljesül, a szétesőben levő házasságon a gyermek megszületése sem segít, a szülők elválnak, akkor már a kezdet kezdetén ott a nagy kudarcc: a gyermek nem váltotta be a megszületéséhez fűzött titkos reményeket.

Gyakori a másik helyzet is. Az érzelmileg rideg légkörben élő házastársak közül az egyik – és megint gyakrabban a nő – úgy érzi, hogy *érzelmi kielégületlenségét, hiányérzeteit a megszületendő gyermek fogja pótolni*. Ez lesz a feladata. „Nekem is kell valaki, aki csak az enyém, akit szerethetek, aki szeret engem.”

Kezdetben és még éveken át a gyermek meg is felelhet ennek a várakozásnak, lekötheti az anya érzelmileg „szabad vegyértékeit”, oldhatja magányát. Azonban évek múltával a gyermek egyre inkább szuverén személyiséggé formálódik, leválik a szülőről, egyre inkább saját, önálló életét akarja élni, saját barátai, saját szerelmei társaságában. Egyre kevesebb időt tölt a szülőkkel, a jó vasárnapi programot már az jelenti, ha barátaival kirándul vagy sportol, titkait, életének fontos eseményeit velük beszéli meg. És ez így van rendjén.

A gyermekébe görcsösen kapaszkodó szülő, akinek érzelmi világát kizárólag a gyermek uralja, emberi, baráti kapcsolatait a gyermek helyettesíti, ekkor válik igazán magányossá, sértődött és megbántott lesz, *a gyermek önállósulási törekvéseit a szeretetlenség jeleként éli meg*. A csalódás tehát megsokszorozódik. „Mindent érte áldoztam fel, és most nem törődik velem, elhidegült tőlem.”

S a szülő keserősége még mindig a kisebbik baj. A gyermek fejlődésében sokkal nagyobb károkat okoz az, ha a szülő az érzelmi zsarolás, a bűntudatébresztés minden lehetséges eszközével magához igyekszik láncolni a gyermeket. Megakadályozza, hogy saját életét önállóan irányítani tudó, független és szabad emberré váljék, örök infantilis kötöttségben igyekszik maga mellett tartani; konzerválni és *megőrizni igyekszik a szülő-gyermek kapcsolatnak azokat a kisgyermekes formáit, amelyeken az idő már régen túlhaladt*.

A gyermek ez ellen vagy elszántan fellázad, és „függetlenségi harcba kezd”, amelynek szélsőségei igen sok konfliktust és keserőséget okoznak mindkét félnek, sőt a gyermeket kifejezetten agresszív, kritikátlan viselkedésmódokba sodorhatják. Ha viszont a szülő törekvése sikerül, és a gyermek elfogadja „örök gyermeki” helyzetét, még nagyobb baj keletkezik: *sohasem válik szuverén felnőtt emberré*, nehezen fog tudni kapcsolódni felnőtt módon másokhoz, s ha igen, megismétli azt a kiszolgáltatott, mindig támaszt kereső, mindig függőséget jelentő kapcsolatformát, amelyet a szülő rákényszerített, és elfogadtatott vele.

Vannak olyan családok, ahol *a gyerekeknek az a feladatuk, hogy ők váltsanak valóra mindent, ami a szülők életében nem sikerült, ahol kudarcot vallottak az alkalmak hiányában*, vagy esetleg azért, mert nem voltak elég tehetségesek, kitartóak. Az apa orvos szeretett volna lenni, nem sikerült, most a gyerekeknek kell valóra váltania az apa álmait. Az anya zongorázni szeretett volna, nem volt rá módja, s most a gyerekeknek kell intenzíven zenét tanulnia.

Furcsa magatartás ez, amely nem mentes némi „jóistenkedő” beállítottságtól: a gyermeket saját képünkre akarjuk formálni. „Ő az életem folytatója...”

Ez a szülői felfogás tehát nem számol azzal, hogy a gyermek önálló lény, *nem veszi figyelembe a gyermek tehetségét, képességeit, érdeklődését, hajlamait, amelyek a szülőtől eltérőek lehetnek*. S a gyermek előtt megint válaszut áll: vagy beletöri magát a számára idegen szülői ideálokba, egyszerűen azért, hogy biztosítsa a maga számára a szülő szeretetét, megelégedettségét. Személyiségétől és képességeitől idegen, hamis utakon jár, amely sokszor látványos kudarccal, összeomlással végződik. Vagy pedig fellázad a tőle idegen követelések ellen, csalódást okoz a szülőnek, nem váltja be a hozzá fűzött reményeket, és kialakulnak a szülő–gyermek kapcsolat mély konfliktusai.

Mindebből pedig azt a tanulságot kellene leszűrniünk, és csupa nagybetűvel írni fel az agyunkba és a szívünkbe: **AZ EMBER NEM TULAJDON! A GYERMEK SEM!**